

լով գէշերը՝ ձեռքերը աղաչական ձեռով դէպի
ասուրացի սպան կը տարածէ: Արագավաղ ձիւ-
րից սմբակակոխ գետնի վերայ ընկած է մի փի-
րաւոր:

Երբեք ժպտոտ բարձրութիւններն երկայաց-
նում են Ազգութի լեռները (նկարի ձախակող-
ման մասը), ուր պատաստանած էր Արամէն,
թողնելով Արգաշիւն թշնամու ձեռքը: Ինչպէս
փրեւում նկատեցի, այս կտորը իւր մանրամաս-
նութիւններով հանգիստանում է Ա. տախտակի
վերին շարքի գլխիմ երկնակր: Այստեղ եւս
ուրարտացիք՝ դիմելով դէպի լեռները՝ կուռի հն
ուրեւել նորա յետեւից պնդող ասորեստանցի-
ները հետո շորս ուրարտացի զինուորներ լիբանց
գագաթից մեծ փութով կը շտապին իրենց ըն-
կերներին օգնութեան: Հինգերորդը դէպի նոցա
լիստն է բարձրանում, կարծես նոցա օգնու-
թեան կոչելով: Լիստն ստորոտից անմիջապէս
սկսում է Զախտար մեղ յայտնի տեսարաննե-
րով՝ «. ասուրացի զինուորը կտրում է իրեն
հնազանդ թշնամու պարանոցը, ք. հետեւում է
երբեմն խումբը, ք. ասուրացին՝ բարձրացնելով
իւր կարճիկ հակառակորդին օդի մէջ՝ հատա-
նում է նորա ձախ սորը, ք. երկու զոյգ հեծեալ
աղեղնաւորներ, սրբնթառ անցնելով թշնամու
գիւրդի վերայով, մահ են տարածում իրենց
շուրջը:

Մտախն տախարակում աղաւ գործող
հեծեալազօրը հազիւ թէ կարողացաւ մտնել Ազ-
գութի լիբանց խորշերը, ուր հեռաւան Արամէն՝
յետ մղելով թշնամու յարակուսմը՝ իւր լեռ-
նակներով հանգերձ ապրիցաւ Մաղմանտարի
արեան Ծարաւի սրից:

(Հարսանիքի):

II. ԽԱՄԼԹԵՆԱՆԸ

ԼԵԱՌԱՐԱՆԱԿԱՆ

ԼԵԱՌԱՐԱՆԱԿԱՆԻ

ԳՐԱՆ

ՂԱԻԿԱՆ ԱՆԻՐՈՒՄԻՆԱՆ

—

ԱՌԱՐԱՆԱՆ ՄԱՆԱՆ

(Հարսանիքի):

10.

1. Երկական յուն. թոճ «երկու սպիւն եւ
յոգն. ուղղ. թոճե-ց համեմատելով, կը անսնծա,
որ ինչհայեւր. թ մթ տաւ միայն երկական թոճ

կար, որմ ծաւ կ.գ. ուղղ. թ մթ գտնուող լոյս. ի
պէս, որ նորէն յնուց (ծա. բնագործականութեամբ
շինուած) բառէն իրեն վերջուորութիւն ունի
յառաջ եկած է թոճե-ց — հոգեւր. յուն. ս, որմ
յետայ հոգեւր. — ծ զերջուորութիւն հոգեւր.
յոգն. ուղղ. հոգեւր. այ ծաւած է:

2. Լեռներ. «Երկու ի հոյ. հոգեւր. ևեւ
եւթն Եւթն է, իսկ նորագոյն է եթն, որ Եւթն է
նո-ի միջնորդութեամբ իջ եղաւ Թաւառ. հոյ. ույ.
թեւր. անուն թեւը (սեւ) է, հմտ. ու. թեւը,
թ(ե)-ով թ-ի տեղ ի-իւն ետեւ:

3. Զարաւա-հոյ. կը ծանշուի յեւթնէրը
«Եւթնէրը (Եւթն Եւթն, անուններ) յոգնակներ
(այդտեւ ծաւ Գիւր աղթից էջ 51, Ահեւարի
1708 «Արարեալ ի պէտս հոյոց բնակելոց յԱր-
տեալ»), Այս յոգնակներ, ինչպէս Լուսնի
գրքէն կրկնեալ հոյ. ի զայս քրտեւր, 11, ու,
— ծր-ով վերջապէս յոգն. — ներուն միայնաւ ևեւ
կը շերտայայտեն:

4. Զարաւա-հոյ. թ իւթն-ի տեղ իւթն (իւթն)
ունի (Գիւր աղ. էջ 51), որ ա-ի նկատմամբ ունի
հոգեւր. է, հմտ. գրաւ. աւթ, իսկ իւթն ևեւ
երկորդական է (*կու)ծաւ-ի տեղ, այս զա-
ւառական է ու զհնուած ևեւեր ունեւորով է ի
տեղ:

5. «Գիւր աղթից էջ 51 կը գտնուին
նաեւ արաւա-հոյ. ինչի (inchi) «ինչ ըստ
(յուն. ինչի (յուն. ինչի), իւթ Գիւր (իւթն
talari), քեր (khar), իւթ Գիւր (իւթն
իւթն, իւթ (իւթ), իւթ Գիւր (իւթն), իւթ
իւթն (յուն. ինչի), իւթ Գիւր (իւթն), որ իւթն
(իւթն) ինչի (իւթն), և իւթն (իւթն) (աւթն իւթն
իւթն իւթն իւթն) «Կու իւթն»:

6. Այս. յուն. «Գիւր յոյ. հոյ. յուն.
(Գիւր աղ. էջ 51) եղաւ, վաւ. ա-ի վերաբերական
կարտով հոյ. ի մէջ, գրաւ. օրինակներուն ինչպէս
հորաւ — հորաւ հետեւելով, որ աւթ ու վերջ
վանի մէջ նշանակու լուսնից: Հոյ. թեւս հոյ. ի
կարգի ուրեմն կէս այս ու ծաւանակները գագ-
թականութեամբ մէջ տար լիպու են փոխ առնուած
բառին մը մէջն ալ:

11.

1. Հոյ. աւթ յուն. թոճ-ի համեմատու-
թեանով սկզբնարար է. հոյ. կը — հոգեւր.
«յուն. իսկ աւթ — հոգեւր. «յուն. կը — յուն.
թոճ-ի «յուն. իսկ է. հոյ. — և ծաւ, որ հա-
կը յոգնակի նշան գործածուած էր, հոգեւր.
— ծ յոգն ուղղ. հոյ. իսկ ա զերջուորութիւն
ունեւորով իսկ յուն. թ մթ թոճ, «թոճ ևեւ է,
հմտ. եւթն — «Եւթն-իսկ»:

2. Եւթն. սեւ. թոճ-ի «յուն. ի տեղ է, իսկ
յոգն. սեւ. թոճ-ի «յուն. թոճ-ի ծաւած է, որ
ևեւերէն կը անսնծա, որ աւթ մը Եւթն —
հոգեւր. սեւ. կը իսկ ծաւած. ուղղ. հոյ. իսկ
վերջն է «յուն. «յուն. թ մթ, հոգեւր. յուն. և
եղաւ «յուն. թոճ, կամ թոճ-ի (յուն. թոճ), իսկ
է. սեւ. «յուն. թոճ-ի «յուն. թոճ, իսկ
յուն. Եւթն տեղ իւթն իւթն:

այ. օտար լեզուները թարգմանելով, յետոյ միայն օտար նշանակութիւնը գործածել, հմմտ. Զադ-ըն-դա > վայ. Մարթ > մաճ. Մաճար-եւա) եւ այլն:

5. Հայ. գարէ (արանա-հայ ալ *dari*) որ-ւ (արանա-հայ. *dalu*)-ի հետ կապ ունի հնդեւր. **da-ryas*-էն, **(պտուղ) ատուղ (քերուղ)*, հմմտ. (լ. *frugifer* հայ. պտղաբեր) նիսանշանակութեամբ, իսկ Հայ. Բարէ **bharyas*-էն Բերէ-ի պատկանող բառն է, Բարէն սկզբնաբար **բերուղ*, նշանակելով:

6. Իտ. *anguilla*, Փռ. *anguille* եւ այլն. լատ. *angüilla* (ի-թ) -էն կուգան, որ Լ. *anguis* ^{սօձ}, բառին նուագական է, ա. Körtling համ. 647, Թերթ 71, Այս ձուկն Հայ. ալ օյ-նո-նի է (ա. ալ Էլ-նո-նի), որովհետ նոյնպէս օյ բառով նշանակուած բառեր են:

14.

1. Աշխարհ-ի մէջ Ժոյ-ի մօտ Ժոյն ալ կը գործածուի, որ իրեն չ ձայնը հակահիշ յանր (այլն. հանր) -էն բնդուածն է, հմմտ. գութ. *mikil-s* «մեծ» որ նոյնպէս գութ. *leilils* «մանր-ի նման ձեւ բնդուածն է, միայն *mik-e* համապատասխանելով նորա մէջ հնդեւր. **mēg(ā)* «մեծ» ձեւին:

Աշխ. *man-d-r* յուն. *ἀν-δ-ρός*-ի ծ-ի նման հնչադիրական մ-ով շնորուած բառն է:

2. Հայ. լո-ն (արմ.) Թիս (ղիսս), սկր. *yugā-m* եւ այլն = հնդեւր. **yugō-m* (առ լատ. *jū-n-go*)-էն է սկզբնաւոր հնդեւր. Կ-ի տեղ Հայ. -ի մէջ վերաբերական Լ-ով, որ լո-նանի-էն առ-նուած է, զոր բառն հնդեւր. **q(ū)l(ō)uds* ձեւէն բացարարած եմ ՍՀ (= Ստուգ. հետադ.) 47, 6, ա. նաեւ *El* (Ētym. indo-eur) համ. 1. MO (Le monde orientale) -ի մէջ:

Հայ. Թիս գոյ-էն շինուած բայ է **gūye(i)e*-հնդեւր. ձեւէն:

3. Հնդեւր. *ջ-ն*, այսպէս կ'երեւայ ինձ, ձայնաւորի մը առջեւ նիսահայ-ի մէջ ձայնաւորութեամբ եւ իս-էն եղաւ այսպէս **ju* > *u*, Ուրեմն եթէ լո-նանի-էն ազդեցութեամբ տակ լո-ն-մը շունենայինք, **լո-ն* ներկայ էր Հայ. -ի մէջ, իբր հնդեւր. **yugōm*-ի համապատասխանող ձեւն:

4. Հնդեւր. **kheyā* «խօսիչ» (հմմտ. սկր. *khyā-p-aya-ti* «կը ծանօթացնէ»), **khei* նիսարմ-ի վրայ կը ցուցնէ ըստ իս ի-նանի, ի-նան, որուն մօտ ի-նան «խռնիին աճրիիին» ալ կայ, ի-նան եւ ի-նան ալ հնդեւր. **khe-r*-էն եկած ըլլալով ըստ իս «խօսիչ»-էն **խօսող* խառնել-ի միջ-նորդութեամբ, որմէ «ի-նան» եւ յետոյ ի-ն-ըն ալ հմմտ. Ժա-նալ առ Ժա-նի, ծա-ծա-նի եւ այլն) հմմտ. ըստ իս վրայ մանաւանդ այլն. ի-նանի-նան ի-ն + «խառնախօսութիւն», ի-նանի-նան յոյն **խառնախօս* բարբառ:

5. Հայ. Բար-ի լատ. *madoe* «խոնաւ ըլլալ» յուն. *μαστός* «կուրծք» *μαστός* «Brustwarze» եւ այլն (Walde 359)-ին արմ.-ին հետ մի եւ նոյն է հնդեւր. **madā-q*-էն իգական սեռին

կուրծքին խոնաւութիւն մը (կաթը) դուրս եկած ըլլալով, ա. Հանդ. 1903, էջ 380 (ՍՀ. 4, 4), Լատ Scheffelowitz-ի BB. 28 եւ 30 հայ. Բար-ը ալ լատ. *madoe*-ի հետ կապ ունի, ա. Walde 360):

6. Հայ. Բն-ն «*charentier*» եւ Բն-ն-ի, Բն-ն-ի ուր. Բն-ն (գ. օ. Գն-ն Լուր-ի, պարսկ. զառաւան) մի եւ նոյն արմ. ըլլալով, այս հան-գումանք «Բն-նանք»-ը կ'ըստ վրայ կը ցուցնէ, Բն-ն ալ հին իմաստով **հիւսող* զառնը, նշանակած ըլլալով:

15.

1. Հայ. արծաթ (արմ.) **areg* «սպիտակ ըլլալ, պայծառապէս փայլել»-էն է, ինչպէս լատ. *argentum* «արծաթ» եւ այլն (Walde 43), բայց Հայ. արծաթ, նոյն վերջաւորութեամբ, ինչպէս երբեք, **argathom* կամ **argathóm*-ի վրայ կը ցուցնէ, իսկ լատ. *argentum* **argñtóm*-էն է:

2. Հայ. սո-գանիս, սո-գանիս հնդեւր. **stom* «հոսել»-ի վրայ կը ցուցնեն որ, զատուած էր ըստ իս **sro-gñne*, որմէ սո-գանիս: Մի եւ նոյն արմ.-էն է նաեւ սո- (եզ. սեռ. արուի կամ սո-նոյ) **sru-tis* կամ **sruyōs*-էն առ **sru-* «հոսել», ա. † *Hübschmann* Arm. Gr. 1, 420 (համ. 39), Հայ. բառէն փոխ առն. է ըստ Pedersen-ի «Հայ. եւ դրաց. լեզուներ» էջ 193 (Հայ. թարգմ.) օտմ. *aryj*, հնդեղ. վառի, առու (ակ), նիսաթըրերէն **aryk*, որմէ մաճ. ալ *arok* «փոռ» **ազուգայ*, նշանակութենէն որ Հայ. բառին ալ նշանակութիւն է, ազուգանք փոռ մը կապելով, Այսպէս մաճ. *arok* գուցէ ամե-նահին բառն է թրքերենի փոխ առն. բառերուն շարքին մէջ եւ նիսահայերուն, նիսաթըրերուն մէջ տեղ ըլլալը կը ցուցնէ այս ժամանակը նիսա-ձառնեւորի հետ, իսկ դեռ. առիւթ առաջ նիսահայեր եւ Ֆիննաւորգեան ազգերը (չգտուած Ֆիններ եւ մաճառներ) ալ յարաբերութեան մէջն էին իրարմ. հետ, հմմտ. ուրի. (**փայլուն*) որմէ փոխ առն. է Ֆինն. *vaski* «երկաթ» եւ մաճ. *vas* «երկաթ» **փայլուն*, հայ. Էն-ն = **vedō*-(s), որմէ փոխ առն է Ֆինն. *vesi* (եզ. սեռ. *vede-n*), Լուր-ի արմ. **vede* (եւ ոչ **vele*), մաճ. *vā* «Լուր», (ա. Pedersen էջ 203 հայ. թարգմ.):

3. Հետաքրքրական բառն է նաեւ օտմ. Դի-նի (մաճ. *teknō*) «տաշտ, որովհետեւ յուն. *τέχνη* **tékhnā*-ի կը համապատասխանէ, բառին **հիւսած* նիսանշանակութեամբ, ուրեմն հին փոխ առնուած մը հնդեւր. ծագմամբ:

4. Մաճ. *test* «մարմին» ալ նոյն **tekā* արմ.-էն է, պարսկ.-էն = *tašta* = «տաշտ» որուն մէջ կան այսիքն միս, ոսկր եւ հոգին, 'ի միասին հիւսուած:

5. Հայ. հան **հան* Բո բառի հետ կապ ունի **memsjantóm* հնդեւր. ձեւէն, իսկ Հայ. հաւը նոյնպէս **հաւ*-ըն **mém(s)o-ār* «իբրա-կուր եւ Լուր, նիսանշանակութիւն ունեցած է, հմմտ. սկր. *vār* «Լուր» եւ այլն:

6. Հայ. ծէ-ծ-ռ-ը ծէ-ծ-ռ (ծ-դր)-ի պէս կրկնուած արմ. ունի, առ *gär* (լատ. *garrio* եւայլն *Zupitza* GG. 78, Walde 260), *Sädes*. մաճ. *fecs-ke* «ծիծառն» առ *fecseg*, *garrit*».

16.

1. Տրանս-Հայ. իւր-վ-ծ (*xärvadz*) «*róti*» < աշխ. իւր-վ-ծ «նոյն» իւր-վ-ծ-ի պատկանող բառն է, *Sädes*. արանս-Հայ. սար-վ-ւ- (särvelu) < «սարել, որ երեւոյթէն կը տեսնեմ, որ Հայ-ի մէջ բառին առաջին վանկը մինչեւ Հիմայ վանկը պաշտպանող երկրորդական շեշտ մ'ունիք, իսկ զլեւատոր շեշտը բառին վերջն է Հիմայ այլ, ինչ-պէս գրաբ.-ի մէջ:

2. Հայ. սւլ (ս-արմ.) հնգեր. **kou* եւ Հայ. սը = **kouo-r* րատ. *causus*, յուն. *χοῦλος* եւայլն-ի հետ մի եւ նոյն բառն է: Հայ. ս-ը րատ. *caverna*-ի վրայ տ. Meillet MSL. 10, 278:

3. Հայ. սեւեւ-ի *սեւեւ-էն է -եւ-ի նուազակամով առ ուն, **kēyo nio-g* նիսանեւէն:

4. Տրանս-Հայ. է «մարտ մարտ» բառ վիդի (*mart martu pan thside*, -ի մէջ (ուր մարտն է < մարտի հին սեւ. արախ-էն է, ինչպէս արանս-Հայ. ս-ը վ-ւ- (särvelu) < *սարել-ւ-էն:

5. Հայ. թանաթ-ի կը պատկանի ոչ միայն թառ «տպուր» այլ թառ-ի «սեւաթ» ալ եւ վերջին բառ արապ.-էն փոխ առն. չէ): Արմ.-ն է **tā* «խոնաւ. բլաւ» տ. Lidén IF. 19:

6. Հայ. ին-ը վերը (այս տարի, էջ 212) նոյն արմ.-էն բացատրած եմ, ըսյց կարելի է նաեւ. տ. հեղինակը Spr. Abh. եւ Etym. indoeur. Տաճ. 20 «*Le monde orientale*»-ի մէջ, որ ին-ը **sūthūs*-էն է ինք-բառի հետ մի եւ նոյն նիսարմ.-էն շինուած բառն, եթէ ի նկատ կ'առնուիք, որ Հայ.-ի մէջ ին-ի մօտ ինքն ալ ին-ով է, իսկ թառ-ի, թառ եւ թառ-ի **thūs* նիսան ունին **tā* արմ.-ին, վերջին տեղն յիշուած ստուգաբանութիւնն հիմայ գեռ առելի հաւանական կ'երեւայ ինձ:

(Հարաւանիւն):

ՈՎԵՐՑ ԳՐԱԴԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

(Հարաւանիւն-ի):

ԳԱԳԿԱՅԵ ԿԱՄ ԳԱԳԳԱՅԵ: Հատ խոսող, անդադար խօսքող (մեծ, կեսուր եւ այլն): Կը թուի շատ կառանցող թուշոյ մը անունէն: Իրօք «կկու, անունը (Ֆր. *coucou*, անգ. *cuckoo*):

1 Հայ. ին-ն ին-նառն եւ ին-նառ-ի մէջ հնգեր. *ge-äke* են է, որովհետեւ *gē*-ն (ուր վերջին վանկի) կը կորսուի Հայ.-ի մէջ,

Ակնցիք «գուգգու», կը հնչեն (փոխան գուգու-ի), եւ կ'ըսեն գլխուս «գուգգու է դարձեր», այս ինչը: Այս «գադգայ», բառը հաւանորէն «գուգ-դու», ին եղանակաւորեալ մէկ ձեւն է: Բնաձայնական կազմ ունի, կայ նաեւ բայը՝ «գագ-դայել»:

ԳԱՐԵՆՏԵՆ: Առնել տանիլ, յափշտակել, բաժնել մէջերին: Եւկուն ստացուածքը «գալընտել», Կը թուի «գայլ», գազանին անունէն, իրերե գայլօրէն յափշտակել, իր կողմը բաշել տանիլ:

ԲԱԴԵԴԻՆ: «Նուրը կու բաղեղի, անոր բերանը չի բաղեղի», կ'ըսեն. այսինքն չի կասիր, չի հանգարտիր խօսելէն, հեղեղի պէս կը հոսի անգուշ: Ստուգաբանական հաղորդակցութիւն մը չեմ կարող գտնել այս բառին նկատմամբ, որ սակայն լաւ հայերէն կը թուի:

ՀԱՂԱ: Ցնորեալ վիճակի մէջ գտնուող հիւանդին ըրած շարժումներն կը նշանակէ, վեր-մակը շփել կամ բռնել եւ այլն: Հիւանդը կը «Հալ»): Թերեւս «Հողալ»-ն սղեան է, որ կը նշանակէ շարժիլ, սողալ, տատանիլ, եղնիկ բերին վրայ աղտորուն «Հողալ»ը կը յիշէ:

ՔՈՒԹԻՆԻՆ: Յափրանալ, ձանձրանալ «Ես անոր խրատ տային քութներ իմ», կ'ըսուի: Եռանդին թափելը, մասնաւորապէս երիտաւարագութեան յատուկ տեխնիքներէն յափրանալ:

Գ Լ Ո Ւ Ն Ե:

Այնպէս բարբառ-ի գեղեցիկ-բառ-նիւնն է:

35. Մինչ հասարակ մարդիկ գոհ կ'ըլլան լոկ արտայայտելով իրենց մտքը, յաճախ տարտամբուն, երբեմն ալ թիրիմացութեան տեղի տուող բացատրութիւններով, կը գտնուին ժողովուրդի հանձարեղ զաւակներ ալ որք, առանց մասնաւոր գաղտնիարկութիւն առած ըլլալու իսկ, կը յաջողին խօսքը պայծառ ու յստակ, ուշեղ եւ աղուրը ընել ստեղծելով նորանոր ձեւեր: Այսպիսիք խօսակցութիւնը գեղարուեստի աւաիճանին կը բարձրացնեն, անաւանգ հանդիսաւոր առիթներու մէջ: Քաղաքակրթեալ այն ժողովուրդներուն մէջ ուր իրենց մեծ մաստեղագիրներն շատ կը կարգացուին, անոնցմէ յաճախ խօսքի ձեւեր եւ ասացուածք կը ներմուծուին գրաւոր թէ բարբառուն լեզուի մէջ. սակայն Հայ ժողովուրդը այդպիսի աղբիւրներէն զուրկ ըլլա-